

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Stanislav Kokorin

**RELVA KASUTAMISE ÕIGUSLIK PROBLEMAATIKA
HÄDAKAITSE TEOSTAMISEL**

Bakalaureusetöö

Õppekava HAJB08/14, peeriala Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Kristi Joamets, PhD

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Stanislav Kokorin

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 153999HAJB

Üliõpilase e-posti aadress: stanislav.kokorin.1993@gmail.com

Juhendaja: Kristi Joamets, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. HÄDAKAITE EESTI VABARIIGIS.....	7
1.1. Ametiisiku ja tavainimese tegevused hädakaitsetes	7
1.2. Relvakandmise õiguslik regulatsioon.....	14
1.3. Relva kasutamine hädakaitse seisundis	18
2. VÕRDLUS USA-GA JA VENEMAAGA.....	23
2.1. USA ja Eesti.....	23
2.2. Venemaa ja Eesti.....	27
KOKKUVÕTE	30
SUMMARY	32
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	34

LÜHIKOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, kas Eesti Vabariigi hädakaitse regulatsioon annab võimalusi kasutada hädakaitse seisundis relva relvastamata ründaja vastu. Uurimisküsimus - kas saab hädakaitse seisundis teostada hädakaitset hädakaitsepiire ületamata kasutades relva relvastamata ründaja vastu? Töös kasutab autor analüütilist ja võrdlevat meetodit. Lõputöös võrreldakse Eesti Vabariigi, Venemaa Föderatsiooni ja Ameerika Ühendriikide hädakaitse erisusi.

Võtmesõnad: hädakaitse, relv, enesekaitse

SISSEJUHATUS

Iga inimene tahab elada turvalises ja mugavas keskkonnas, kuid mõnikord tekib niisugune olukord, kus ta peab oskama ennast kaitsta. Tuntud Inglismaa juristi Sir William Blackstone'i kommentaaride järgi „seisneb isikliku turvalisuse õigus isiku seaduslikus ja katkematus naudingus saamises oma elust, oma jäsemetest, oma kehast, tervisest ja oma reputatsioonist.“¹ Kui tekib niisugune oht, et keegi võib kahjustada sinu või sinu lähedaste elu ja tervist, siis üheks põhiinstinktiks on kaitsta ennast ja kõiki, kes on sulle kallid. On tähtis osata ennast kaitsta, kuid teha seda seadusega lubatud piiri mitte ületades. Ründe korral on vaja midagi ette võtta. Inimese õigus ennast efektiivselt kaitsta peab olema tagatud õigusaktidega, mis annaksid talle rohkem võimalusi rünnakut tõrjuda. Seadustega peavad olema kaitstud nii tsiviilisikud kui ka jõustruktuuride vormikandjad, kuna keegi ei ole kaitstud rünnaku eest ja võimalused enesekaitseks peavad olema kõigil. Mõnikord on enda kaitsmiseks tarvis kasutada relva. Ei ole välistatud ka see, et selle tegevuse tõttu võib tekkida oht isiku elule ja tervisele.

Igal inimesel on õigus elule, mida peetakse inimese üheks põhiõiguseks ning teise elu äravõtmine on õigustatud hädakaitse eesmärgil seadusega lubatud hädakaitse piiri mitte ületades. Ennast kaitstes peab inimene hästi seadusi tundma, et ühel hetkel mitte saada ise kurjategijaks. Seadusega peab olema tagatud võimalus kaitsta ennast, enda elu, oma pereliikmete elu, oma vara ja muid õiguslikke hüvesid

Lõputöö uurimisprobleemiks on see, et tulirelva kasutamise piirangud ei anna võimalusi teostada hädakaitset juhul, kui potentsiaalseks ründajaks on parema ettevalmistusega relvastamata isik. Parema ettevalmistusega isikul võivad olla käsivõitluse oskused ja kogemus. Tekib küsimus, kas õigusaktides võivad olla puudujäägid, mis takistaksid ohtlikus olukorras teostada hädakaitset? Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, kas Eesti Vabariigi hädakaitse regulatsioon annab võimalusi hädakaitse seisundis kasutada relva relvastamata ründaja vastu. **Uurimisküsimuseks on kas hädakaitse seisundis saab teostada hädakaitsepiire ületamata kasutades relva relvastamata ründaja vastu?** Lõputöös võrdleb autor Eesti Vabariigi hädakaitse võimalusi lubavaid õigusakte teiste riikide õigusaktidega Ameerika Ühendriikide ja Venemaa Föderatsiooni näitel ning uurib, kas teiste riikide õigusaktides on neid norme, mis kaitseks ründe tõrjuja õigusi paremini ja mida saaks Eesti õigusse üle võtta. Näitena on valitud just need ülalnimetatud riigid,

¹ Blackstone, W. (1775). *Commentaries on the Laws of England: In Four Books*, Clarendon Press, Oxford, lk 129

kuna nendes riikides on täiesti erinevad relvakontrolli põhimõtted. USA-s on tsiviilisikutel suuremad võimalused tulirelva soetamiseks kui Venemaal. USA-s inimesed võivad kergesti relva soetada. Venemaal on relvasoetamise võimalused rangelt piiratud ja tulirelva saab endale lubada piiratud arv inimesi.

Lõputöö esimeses peatükis tehakse Eestis hädakaitset lubavate õigusaktide analüüs: uuritakse hädakaitse põhimõtteid ning selgitatakse välja tavainimese ja ametiisiku võimalikud tegevused hädakaitseks, uuritakse hädakaitse praktikat. Lõputöös on tavainimese ja ametiisiku tegevuste kirjeldused eraldatud, kuna reeglina tavainimesel puuduvad teadmised ja oskused ründe tõrjumiseks, aga ametiisikul on ettevalmistus, kogemus ja relvastus. Samuti analüüsitakse esimeses peatükis Eesti relvakandmise õiguslikku regulatsiooni. Lõputöö teises peatükis võrreldakse Eesti hädakaitse võimalusi USA ja Venemaaga uurimaks, kas nende riikide regulatsioonist oleks Eesti jaoks midagi üle võtta.

Ajaloo jooksul on seadused muutunud. On üle vaadatud elulised olukorrad, mida ei ole seaduses arvesse võetud ning inimesed ei olnud seadusega kaitstud. Töö kirjutamisel kasutab autor nii analüütilist kui ka võrdlevat meetodit. Töö põhineb kogutud andmete analüüsil. Antud töös on kasutatud enamasti hetkel kehtivaid õigusakte lubatud ja keelatud tegevustest ning kohtupraktikast, mis tõlgendab ja näitab seaduse asjakohasust praktikas.

1. HÄDAKAITSE EESTI VABARIIGIS

1.1. Ametiisiku ja tavainimese tegevused hädakaitstes

Võib öelda, et hädakaitse puudub ajalooline algus, kuna see on alati eksisteerinud, kuid õiguses on hädakaitse olemas oma arengutee. Germaani õiguses oli hädakaitse esitatud nagu veritasu ja taplusõigus, aga Rooma õiguses nagu õigus tõrjuda rünnet elule, tervisele ja omandile.² Ajaloo jooksul on inimene alati vastanud igasugusele tegevusele, mis on suunatud tema, tema lähedaste ja sõprade vastu. Niimoodi on ajaloo jooksul arenenud komme kaitsta ennast ja teisi. Praegu on see komme reguleeritud õigusaktidega.

Võimalusel on tähtis vältida konflikti ning mitte karta abi küsida, aga samal ajal ei välista see inimese õigust ennast kaitsta. Kui rünne algab, võib juhtuda nii, et lihtsalt ei ole võimalik mõelda ja hinnata olukorda. Rünne võib kesta vaid mõned sekundid ning õigest ja kiirest tegevusest võib sõltuda kellegi elu. On tähtis eristada neid kahte hetke, millal rünne algab ja millal lõpeb. Tegutseda tuleb nii, et ei oleks liiga vara ega oleks liiga hilja. On tähtis olla rahulik ja oma tegevustega mitte provotseerida potentsiaalset ründajat ründama. Tähtis on ründaja ja rünnatava tegevus enne rünnakut ja rünnaku ajal, kuna ründaja ei hakka ootama rünnatava vastutegutsemist tema ründe. Kohtukaasuses 3-1-1-124-01 on konkreetselt on öeldud, et rünnatav ei ole kohustatud ootama rünnet, ei pea ootama hetkeni, mil hakatakse reaalselt kahjustama tema õigushüvesid.³

Kui enda õigushüve on ohus ja abi saamine ei ole asjaoludest tulenevalt võimalik, siis tekitab vajadus teise isiku õigushüve kahjustamiseks, et kaitsta enda või mõne teise isiku õigushüve. Hädakaitse teostamiseks peab olema valitud säästvaim viis ja vahend, kuid kartus oma elu pärast ei anna võimalust objektiivselt hinnata olukorda ja teha õiget valikut. Säästvaima vahendi valimisel vaadeldakse kui tugev ja ohtlik on ründaja ning potentsiaalse ohvri kaitsevõimalusi.⁴ Hädakaitse teostamiseks on tähtis tuvastada seda, kas esineb oht õigushüvele, kas ja millal algab rünne ja millal lõpeb? Ohu aktuaalseks hindamiseks on kombeks kasutada ex acte mõistet ehk seda tegevust, mis oli enne rünnakut. See on tähtis, et aru saada, kas potentsiaalsel ohvril oli põhjust

² Sootak, J. (2003). *Õigusvastatus: Süü*, Juura, Tallinn, lk 33

³ RKKKo nr 3-1-1-124-01

⁴ Sootak, J., Soo, A. (2014). Hädakaitseõigus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi viimase kümnendi praktikas. - *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 144-156

karta oma või mõne teise isiku elu pärast. Kasutades nn objektiivse kõrvaltvaataja seisukohalt saadud informatsiooni hinnatakse antud olukorda. Hädakaitse eesmärgiks on mitte kahjustada teise isiku õigushüve, vaid teha niimoodi, et rünne lõppeks ära. Samal ajal ei ole alati võimalik teise isiku õigushüve kahjustamist vältida. Kuid erelistest asjaoludest lähtuvalt, kui mitme inimeste elud on ohus ja on vaja tõrjuda vahetut rünnet elule, siis mingis mõttes on isegi andestatav ühe süütu inimese tervise kahjustamine, et päästa rohkem elusid.⁵

Karistusseadustiku⁶ (KarS) § 28 järgi ei ole õigusvastane tegu, kui isik tõrjub vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet enda või teise isiku õigushüvedele, kahjustades ründaja õigushüvesid, ületamata seejuures hädakaitse piiri. Isik ületab hädakaitse piiri, kui ta kavatsetult või otsese tahtlusega teostab hädakaitset vahenditega, mis ilmselgelt ei vasta ründe ohtlikkusele, samuti kui ta ründajale kavatsetult või otsese tahtlusega liigset kahju tekitab. Võimalus vältida rünnet või pöörduda abi saamiseks teise isiku poole ei välista õigust hädakaitsele.⁷ Teiste sõnadega, ründe korral peab potentsiaalse ohvri enesekaitse tegevus vastama ohu tasemele ning samas keegi teine ei kannataks. Tuginedes isegi kahele allikale tuleks hädakaitse defineerimisel märkida vahetut, vajalikku ja proportsionaalset tegevust ebaseadusliku rünnaku tõrjumiseks.⁸ Juhul, kui üks nendest kriteeriumidest ei ole täidetud, on tegemist hädakaitse piiri ületamisega. Hädakaitse piiri ületamine tähendab seda, et inimene valib tahtlikult hädakaitse teostamiseks viisi, mis proportsionaalselt ei sobi ründe ohtlikkusega ning tekitab ründajale liigset kahju. Kui inimene tahtlikult ületab hädakaitse piiri, siis selle teo eest on ettenähtud sanktsioon. Igasuguse sanktsiooni all tuleb mõista sündi või muud mõjutusvahendit, mis on tagatud seadusega ja on loodud selleks, et korraldada riigielu ja rikkujaid korrale kutsuda.⁹ Hädakaitse peab olema teostatud minimaalse riskiga enda ja teiste eludele ning tekitades ründajale minimaalset, kuid mõõdukat kahju. Potentsiaalne ohver võib ründe korral taganeda, aga otsest kohustust ei ole.

Analüüsidest hetkel kehtivat KarS-i võib teha järelduse, et KarS § 28 lg 1 järgi on rünne õigusvastane tegu, mis on suunatud teise isiku õigushüve kahjustamisele. Ründe defineerimisel toon välja KarS § 28 ründe liigitust. KarS § 28 järgi rünne võib olla vahetu ja vahetult eesseisev. Vahetu ja vahetult eesseisva ründe selgitamisel kasutab autor Karistusseadustiku kommenteeritud

⁵ Tomuschat, C., Lagrange, E., Oeter, S. (2010). *The Right to Life*. Martinus Nijhoff, Leiden, lk 261

⁶ Karistusseadustik. RT I, 13.03.2019, 77

⁷ Karistusseadustik, *supra nota 6*, § 28

⁸ Hessbruegge, J.A. (2017). *Human Rights and Personal Self-Defense in International Law*, Oxford University Press, Oxford, lk 143-144; Kaufman, W.R.P. (2009). *Justified Killing: The Paradox of Self-Defense*, Rowman & Littlefield, Lanham, lk 18-19

⁹ Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus*. Juura. Tallinn, 2007, lk 14-15

väljaannet. Vahetu rünne on see, mis seisab vahetult ees, leiab aset või kestab veel. Vahetult eesseisev rünne on see, mida võib iseloomustada süüteo ettevalmistamisega. Ründe olulisemaks komponendiks on ründega kaasnev oht. Ohu tuvastamisel tuleb välja selgitada, kas on võimalik teise isiku õigushüve kahjustamine või mitte. Selleks tuleb lähtuda objektiivse vaatleja hinnangust ehk objektiivne vaatleja asetatakse sündmuse ette ja hinnatakse, kas on võimalik hüve kahjustamise tõenäosus.¹⁰ Rünne inimese vastu toimub enamasti siis, kui ta seda ei oota. Näiteks keegi üritab tänaval midagi varastada, aga potentsiaalne ohver ei taha enda vara nii kergesti ära anda ning tekib konflikt, mis võib üle kasvada füüsiliseks vägivallaks. Samalaadne konflikt võib tekkida ka jooresseisundis olevate inimestega kui neile näiteks lihtsalt ei meeldi, kuidas nende peale vaadati. Kuid samal ajal olukorra objektiivsetest asjaoludest lähtuvalt ei ole alati võimalik kõiki asjaolusid hinnata õigesti ja õiget otsust vastu võtta.

Karistusseadustiku kommenteeritud väljaande järgi tekib enesekaitset teostades vajadus suunata kaitsetegevusi ründaja õigushüve kahjustamisele. On tähtis, et kolmas isik ei saaks õigushüve kahjustusi. Ründe tõrjumiseks on vaja kasutada vajalikku kaitsetegevust, säästvaimat ja sobivaimat kaitsevahendit.¹¹ Et seaduslikult tõrjuda rünnakut ja kaitsta enda või kolmanda isiku õigushüve, on tähtis arvestada hädakaitse proportsionaalsuse reeglit ja valida mõõdukas kaitsevahend, mis ei tekitaks ründajale liigset kahju. KarS § 12¹ tähenduses varalist kahju ja süüteo ulatust hinnatakse rahaliselt. Tehakse vahet olulise, suure ja eriti suure varalise kahju või süüteo ulatuse vahel. Oluline varaline kahju või süüteo ulatus on see, mis rahaliselt ületab 4000 eurot. Suur varaline kahju või süüteo ulatus ületab 40 000 eurot. Eriti suur varaline kahju või süüteo ulatus ületab 400 000 eurot.¹²

KarS § 29 järgi ei ole tegu õigusvastane, kui isik paneb selle toime, enda või teise isiku õigushüvedele kõrvaldamiseks vahetu või vahetult eesseisva ohu ning isiku poolt valitud vahend on ohu kõrvaldamiseks vajalik ning kaitstav huvi on kahjustatavast huvist ilmselgelt olulisem. Huvide kaalumisel arvestatakse eriti õigushüvede olulisust, õigushüve ähvardanud ohu suurust ning teo ohtlikkust.¹³ Antud juhul KarS § 29 tähenduses on tähtis arvestada hüve kaalukust. Jaan Sootaki ja Priit Pikamäe kohaselt „tuleb hädaseisundit defineerida kui vahetut ohtu enda või teise isiku õigustatud huvile, mida saab kõrvaldada üksnes teisele õigustatud huvile kahju

¹⁰ Sootak, J., Pikamäe, P. (2009). *Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne*, Juura, Tallinn, lk 155-157

¹¹ Sootak, J., Pikamäe, P (2009), *Supra nota 10*, lk 158

¹² Karistusseadustik, *supra nota 6*, § 12¹

¹³ Karistusseadustik, *supra nota 6*, § 29

tekitamisega.¹⁴ Tähenab, et vahetu rünnaku ajal tuleb otsustada, kas kahjustada teise potentsiaalse ründaja hüve ja kaitsta oma hüve või ohverdada oma hüvega teise isiku hüve kasuks.

Riigikohtu praktika on näidanud, et isikuvastaste süütegude valdkonnas võivad olla niisugused kaasused, mille lahendamine ei ole võimalik standartsete skeemide järgi.¹⁵ Eesti Vabariigi hädakaitse defineerimisel räägitakse ühe õigushüve kahjustamisest, et kaitsta teise õigushüve, samuti tegevuse vajadusest ründe kõrvaldamiseks. Seega välditakse lubatavast liigsema jõu kasutamist. Samuti puudub liigne konkreetsus sõnastuses ehk ei ole konkreetselt kirja pandud, millise vahendiga või millise relvaga ja millise rünnaku vastu on lubatud ennast kaitsta. Konkreetsete mõistetega tähistatakse midagi tegelikult olemasolevat, kindlakujulist, tervislikku.¹⁶ Kui hädakaitse ja hädaseisundi definitsioonid oleksid liiga konkreetsed, siis see piiraks seaduslikke võimalusi kaitsta ennast ja teisi. Näiteks kui potentsiaalne ohver mingis konkreetses olukorras kaitseb ennast niisuguse vahendiga, relvaga või viisil, mida ei tohi antud olukorras kasutada, siis ta rikub seadust. Hädakaitse ja hädaseisundi definitsioonides ei pea olema liigset konkreetsust, et mitte piirata õigust hädakaitsele. Standartseks skeemiks võiks pidada olukorda, kui rünnatakse relvaga, siis seoses hädakaitse teostamisega ei tekki mingit küsimust. Aga juhul, kui rünnatakse ilma relvata ning rünnatav kasutab relva, siis on suur tõenäosus, et rünnatava tegevusi hinnatakse nagu hädakaitse piire ületamine.

Korrakaitseseaduse¹⁷ (KorS) ja hädakaitse regulatsiooni puudujääki on mainitud õiguskantsler Indrek Tederi märgukirjas politseiametnike hädakaitseõiguse ja vahetu sunni rakendamise kohta. KorS-is on mõiste vahetu sund, kuid samas seaduses ei ole mõistet hädakaitse. Korrakaitse peab kasutama teenistusülesannete täitmiseks ainult neid volitusi, mis on temale seadusega lubatud. Korrakaitsejate piiratud tegevusvõimalusi võrreldes tavainimesega põhjendatakse korrakaitsejate elukutsest tingitud kõrgendatud riski kandmisega, aga tavainimese suuremaid kaitseõigusi sellega, et tavainimesel puuduvad vahendid ründe tõrjumiseks.¹⁸ Võib tekkida olukord, kus füüsiliselt lihtsalt ei ole võimalik kasutada ühtegi relvadest või erivahenditest kaitsmaks oma või teise isiku elu. Sel juhul peab ametiisik panema ennast tavainimese olukorda ja valima niisuguse KorS-i

¹⁴ Sootak, J., Pikamäe, P (2009), *Supra nota 10*, lk 163

¹⁵ Sootak, J. (2014). Süüteod elu ja tervise vastu. - *Juridica*. Nr 8. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 603

¹⁶ Vuks, G. (1999). *Traditsiooniline formaalne loogika*, Sihtasutus Iuridicum, Tartu, lk 40

¹⁷ Korrakaitseseadus. RT I, 13.03.2019, 95,

¹⁸ Kühl, K. (2002). *Karistusõigus: üldosa*. Juura, Tallinn, lk 112

tähenduses relvana ja erivahendina sätestamata eseme, millega oleks võimalik kaitsta ennast ja teisi, kuna relvastatud kahtlusalusega on raske hakkama saada kasutades ainult füüsilist jõudu.¹⁹

Ei ole välistatud ka olukord, et keegi võib rünnata korrakaitsjat. Tavaliselt rünnatakse ametiisikut siis, kui ta on oma teenistusülesannete täitmisel. On tähtis nentida, et ametiisikul on enesekaitse ja relva kasutamise seotud väljaõpe, mida tavainimesel reeglina ei ole. Samuti toimuvad ametiisikul igal aastal treeningud. Kaitstes ennast või kolmandat isikut peab korrakaitsja valima sobiva ja vajaliku meetme, kasutades oma varustust, ettevalmistust ja kogemust. Vajadusel kutsutakse ta sündmuskohale lisaabi. Inimene, kes ründab korrakaitsjat või osutab vastupanu, on tavaliselt alkoholi, narkootiliste või psühotroopsete ainete mõju all ning ei taju oma tegevust, samuti iseenesest agressiivsed inimesed, kes võivad kergesti piiri ületada ja rünnata.²⁰ Korrakaitsja on see isik, kes peab kolmandat isikut kaitsma ning korrakaitsjalt nõutakse rohkem sobiva ja säästvaima kaitsevahendi valikul kui kaitsetult eraisikult.²¹

Korrakaitsja enesekaitse tegevus on seotud mõistega „vahetu sund“. Vahetu sunni defineerimisel lähtutakse KorS-st. KorS-i tähenduses vahetu sund tähendab mõju rakendamist füüsilise jõuga, erivahendiga või relvaga.²² Vahetu sunni kohaldamisel valitakse proportsionaalsed ja otstarbekad meetmed, mis konkreetsele olukorrale sobivad. Vahetut sundi on lubatud kasutada politseil ja muul korrakaitseseaduse korraldajal. Korrakaitseseaduse peetakse seda asutust, kogu või isikut, kes seadusega või määrusega on volitatud järelevalve ülesannet täitma.²³

Korrakaitsja peab hoolitsema avaliku korra ja turvalisuse eest. Avalik kord on KorS-i tähenduses õigusnormide järgimise ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstusega tagatud ühiskonna seisund. Korrariikkumine on see olukord, kui kahjustatakse õigushüvesid, isiku subjektiivseid õigusi ja toimub avaliku korra õigusnormide kahjustamine. Ohuks peetakse seaduse järgi seda olukorda, kui objektiivne hinnang annab teada, et lähiajal toimub korrariikkumine. Oluliseks ohuks on see olukord, kui inimese tervis, olulise väärtusega varaline hüve ja keskkond on ohus. Kui on ohus isiku elu, kehaline puutumus, füüsiline vabadus, suure väärtusega varaline hüve, suur keskkonna

¹⁹ Teder, I. (2014). Märgukiri: politsei ametnike hädakaitseõigus ja vahetu sunni rakendamine. Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitseseoigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf (10. Detsember 2018)

²⁰ Hutrov, A. (2010). Valutundlikud punktid ja nende kasutamine vastase mõjutamiseks. (Lõputöö). SKA Politsei - ja piirivalvekolledž. Muraste.

²¹ Sootak, J. (2018). *Karistusõigus: üldosa*, Juura, Tallinn, lk 303

²² Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, § 74

²³ Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, § 6

kahju ning riigivastaste süütegude ja üldohtlike süütegude toimepanemise oht, siis on tegemist kõrgendatud ohuga. Vahetu oht on see oht, mis kohe hakkab toimuma või juba toimub.²⁴

Politseil ja muul korrakaitseorganil on lubatud vahetu sunni kohaldamine eesmärgiga välja selgitada oht; tõrjuda või kõrvaldada korrariikkumine siis, kui haldusaktiga määratud kohustust muu haldussunnivahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik teostada. Juhul, kui tekib vajadus kiiresti kõrvaldada korrariikkumine; kui on tegemist vahetu kõrgendatud ohuga, aga haldusakti andmine ei ole võimalik, siis vahetu sunni kasutamine on lubatud ilma haldusaktita.²⁵ Antud juhul võib haldusaktiks pidada korrakaitseorgani poolt antud seaduslikku korraldust, mida tuleb täita. Kui korrakaitseorgani poolt esitatud seadusliku korraldust ei täideta, siis korrakaitseorganil on lubatud kasutada vahetut sundi eesmärgiga selgitada välja oht, tõrjuda või kõrvaldada korrariikkumine.

Enne vahetu sunni kohaldamist tehakse hoiatus.²⁶ Teatavasti, kui tulirelva kasutatakse rahvahulga vastu, siis võib juhtuda, et rahvas ei märka relva ja jätkab korrariikkumise toimepanemist. Hoiatus võib lõpetada korrariikkumise ja annab soovijatele võimaluse eemalduda. Teiste sõnadega hoiatus annab lisavõimaluse mitte kasutada tulirelva. Kui on tegemist vahetu kõrgendatud ohuga, siis hoiatus võib olla ohtlik nii korrakaitsjale kui ka potentsiaalsele ohvrile, kuna hoiatuse tegemisega antakse potentsiaalsele ründajale lisa-aega mõtlemiseks ja tegutsemiseks.

Korrakaitseorganite kasutuses on tulirelvad, külmrelvad, gaasirelvad, elektrišokirelvad, pneumorelvad ning erivahendid. Tulirelva on ametiisikul lubatud kasutada, et tõrjuda kõrgendatud ohtu, mida ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik tõrjuda mingi leebema sunnivahendiga, arvestades, et ohus ei oleks muud kaalukat hüve. Samuti on lubatud korrakaitseorganil kasutada äärmisel juhul tulirelva, kui leebema vahendiga eemärki ei saa saavutada: et tõkestada inimese ründamis-, vastupanu ja põgenemisvõimalust ning see on vajalik elule ja kehalisele puutumatusel vahetu ohu tõrjumiseks; vahetut või asetleidva esimese astme vägivaldse kuriteo või karistusena eluaegse vangistusega seotud kuriteo toimepanemise tõkestamiseks; kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud esimese astme vägivaldses kuriteo toimepanemises või karistusena eluaegse vangistusega seotud kuriteo isiku kinnipidamiseks või põgenemise takistamiseks.²⁷ Korrakaitsjate

²⁴ Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, § 5

²⁵ Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, §§ 76-77

²⁶ Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, § 78

²⁷ Korrakaitseseadus, *supra nota 17*, § 81

varustuses on tulirelv äärmine vahend, kui mingi teise sunni vahendiga ei ole võimalik kõrgendatud ohtu tõrjuda. Eelkõige kasutatakse seda, kui kellegi elu või kehaline puutumatus on ohus. On väga tähtis, et kolmas isik ei kannataks. Kui tulejoonel potentsiaalse ründaja selja taga on kolmas isik või plahvatav objekt, siis see teeb automaatselt tulirelva kasutamise võimalikuks, kuna kuul võib tabada kolmandat isikut või plahvatavat objekti.

Korrakaitseorganitele on kasutamiseks kättesaadav ka elektrišokirelv. Võib öelda, et elektrišokirelv on korrakaitsejate relvadest niisugune vahelüli tulirelva ja teiste relvade vahel, mida saab kasutada siis, kui gaasirelva või külmrelva abil ei ole võimalik kõrgendatud ohtu tõrjuda.

Lõppjärelendusena võib öelda, et hädakaitse defineerimisel märkida vahetut, vajalikku ja proportsionaalset tegevust ebaseadusliku rünnaku tõrjumiseks. Juhul, kui üks nendest kriteeriumidest ei ole täidetud, on tegemist hädakaitse piiri ületamisega. Hädakaitse piiri ületamine tähendab seda, et inimene valib tahtlikult hädakaitse teostamiseks viisi, mis proportsionaalselt ei sobi ründe ohtlikkusega ning tekitab ründajale liigset kahju. Hädakaitse peab olema teostatud proportsionaalselt ja vastavalt ohu tasemele, kuid samal ajal minimaalse riskiga enda ja teiste eludele ning tekitades ründajale minimaalset, kuid mõõdukat kahju. Teostatud hädakaitse lõplike tulemuste hindamisel on tähtis lähtuda objektiivse vaatleja hinnangust, et hinnata lähtudes sündmuse asjaoludest, kas oli võimalik hüve kahjustamine. Hädakaitse, mille sisu järgi hädakaitse ei ole sisuliselt õigusvastane tegu juhul, kui inimene tõrjub rünnet. Aga samal ajal ei tohi ületada hädakaitse piiri. Hädakaitse tegevus ei tohi kahjustada kolmanda isiku õigushüve. Ründe ohvriks võib saada nii ametiisik kui ka tavainimene. Eesti Vabariigis teostab tavainimene hädakaitset Karistusseadustiku, aga ametiisik Korrakaitseseaduse alusel. Ametiisikul ja tavainimesel on erinev ettevalmistus ründe tõrjumiseks, kuid Eesti seadused annavad tavainimesele rohkem tegevusvabadust kui ametiisikule, kuna tavainimese hädakaitse sõnastuses puudub konkreetsus. Ametiisik saab relvana kasutada ainult seda, mis on temale seadusega lubatud. KorS-is on mõite “vahetu sund”, aga puudub mõiste “hädakaitse”. Kui mingil põhjusel politseinik ei saa kasutada oma relvi või erivahendeid, siis ta ei või kasutada teenistusrelvade ja erivahendite hulka mittekuuluvaid esemeid.

1.2. Relvakandmise õiguslik regulatsioon

Kui potentsiaalsel ohvril on õigus kanda ja kasutada tulirelva hädakaitse teostamisel, siis see annab inimestele rohkem võimalusi enda, enda vara ja teiste inimeste kaitseks. Relva kasutamine hädakaitse teostamisel toob alati kaasa suure riski. Eelkõige on tähtis aru saada millist relva, millal ja kuidas võib kanda. Selleks, et aru saada, kas praeguse Eesti Vabariigi õigusnormide järgi on tavainimesel ja ametiisikul piisavalt palju võimalusi ja õigusi relvakandmiseks, on tarvis analüüsida Relvaseadust²⁸ (RelvS).

RelvS § 11 relvi liigitatakse tulirelvaks, gaasirelvaks, pneumorelvaks, külmrelvaks, heitrelvaks, elektrišokirelvaks, hoiatus- ja signaalrelvaks.²⁹ Relvaseaduse tähenduses on relvakandmine relva kaasaskandmine väljaspool hoiukohta. Füüsiline- või juriidiline isik peab hoidma oma relva Politsei- ja Piirivalveametiga kooskõlastatud hoiukohas.³⁰ Relva võib soetada ja vallata nii füüsiline isik kui ka juriidiline isik. Alates 21-st eluaastast on lubatud soetada tulirelva turvalisuse tagamiseks.³¹ Tsiviilkäibes on keelatud elektrišokirelv ja automaattulirelv.³² Ametiisikud ja kaitseväelased kannavad oma relvi vastavalt teenistusülesannete täitmise vajadusele. Neil on lubatud kanda oma relvi nii avalikult kui ka varjatult. Vahe seisneb selles, kas ametiisik on oma teenistusülesannete täitmisel või mitte, kas ta on vormiriietuses või mitte. Tsiviilriietuses töötav ametiisik kannab reeglina oma relva varjatult, aga vormiriietuses töötav isik avalikult.

Relva ja laskemoona hoidmist reguleeritakse RelvS-e paragrahvidega 45 ja 46. Relva hoitakse relvaloa või relvade ja laskemoona hoidmist lubava tegevusloa alusel. Inimene on kohustatud hoidma oma relva niisuguses kohas, mis välistaks relva kättesaamist teistele isikutele. Relva tuleb hoida ainult tühjaks laetuna. Laskemoona hoitakse eraldi lukustatavas laekas. Füüsilise isiku relva asukoht peab olema relvaomaniku elukoha järgi või määratud aadressi järgi.³³ Võib tekkida probleem siis, kui relva hoitakse tühjaks laetuna, aga potentsiaalne ründaja ootamatult ründab. Enesekaitse võib antud juhul olla raskendatud, kuna relv on relvakapis ning tühjaks laetud. Relva relvakapist väljavõtmine ja relva laadimine võtab aega, mida rünnaku ajal ei pruugi olla. Kui on võimalik, tuleb abi kutsuda või üritada ennast kaitsta ilma relvata, kuid keegi ei garanteeri positiivset tulemust. Antud juhul relvakapp, mis peab kaitsma relva juhuslikust sattumisest

²⁸ Relvaseadus. RT I, 13.03.2019, 142

²⁹ *Ibid.*, § 11

³⁰ *Ibid.*, § 49

³¹ *Ibid.*, §§ 28-30

³² *Ibid.*, § 20

³³ *Ibid.*, §§ 45-46

kõrvaliste isikute kätte, paneb ohtlikusse olukorda relvakandja. Relvakapp ei ole vajalik siis, kui hoitakse ainult üht relva ja selle laskemoona. Kui on tegemist ainult ühe relvaga ja selle laskemoonaga, siis relva jaoks peab olema kõrvalistele isikutele raskesti kättesaadav koht. Rohkem kui ühele tulirelvale on vajalik relvakapp. Kui on rohkem kui kaheksa relva, siis on vajalik relvakapp või spetsiaalselt relva hoidmiseks ettenähtud ruum ehk relvahoidla.³⁴ Kuid miinuseks on see, et ei ole välistatud relvakapi vargus.

Relva kantakse varjatult, et vältida relva sattumist kõrvaliste isikute kätte. Relva kandmisel peab relva padrunipesa olema tühi, erandiks võib olla ainult revolver. Relva ei tohi kanda olles alkoholihoobes, olles narkootiliste või psühhotroopsete ainete mõju all; avalikel üritustel, välja arvatud nendel, kes on seotud töö- või teenistusülesannete täitmisega.³⁵ Need meetmed on rakendatud eelkõige ühiskonna turvalisuse nimel. Keeld kanda relva olles joobesseisundis ennetab tragöödiat, kuna teatavasti joobesseisundis olev inimene ei suuda adekvaatselt käituda. Relva kandmisel peab relva padrunipesa olema tühi, kuna ebapiisava ettevalmistusega isik võib stressiolukorras kergesti vigastada nii ennast, kui ka teisi. Juriidiline isik võib oma otsusega anda relva organisatsiooni kuuluvale isikule, kellel on kehtiv relvaluba. On keelatud anda relva kõrvalistele isikutele.³⁶ Inimene, kes kannab relva, võtab automaatselt enda peale vastutuse enda ja teiste inimeste elude üle. Inimesel peab olema läbitud vähemalt minimaalne ettevalmistus, et ta suudaks vajadusel relva kasutada ründaja vastu mitte kahjustades teiste isikute õigushüvesid. Kõrvalistele isikutele keelatakse anda relva, kui on alust arvata, et neil puudub väljaõpe ning relv on nende käes ohtlik.

Tavainimeste hulgas on palju levinud relva imiteerivaid esemeid. Sealhulgas igasugused tulirelva maketid, stardirelvad, airsoft jne. Enamasti näevad kõik need välja nagu päris relvad ning tavainimesel on raske eristada, millega on tegemist. Võib juhtuda, et ei ole tegemist rünnakuga, milles kasutatakse surmavat jõudu, vaid on tegemist rünnaku nähtavusega. Rünnaku nähtavuse näiteid on palju, kuid kõikides näidetes on üks ja sama mõte. Potentsiaalsel ründajal võib olla ei ole relva, või on olemas relva imiteeriv ese, või potentsiaalse ründaja käes on tühjaks laetud relv, kuid potentsiaalne ohver sellest ei tea ning tegutseb vastavalt asjaoludele, kuna arvab, et tema elu on ohus. Agressor loob ohtliku olukorra oma käitumisega ning sellega sunnib tegutsema nagu päris ohtlikus olukorras. Antud olukorras potentsiaalne ohver hakkab ennast kaitsma, arvestades seda,

³⁴ *Ibid.*, § 46

³⁵ *Ibid.*, § 50

³⁶ *Ibid.*, § 51

et potentsiaalne ründaja kasutab tema suhtes seda, millega on võimalik elu ära võtta, kuid tegelikult ohtu ei ole.³⁷ Provokatsiooni olukorras on potentsiaalse ohvri tegevus vabandatav ehk potentsiaalne ohver otseselt ei vastuta oma tegevuste eest ning tema tegevus on õigustatud, kui ta tegi seda, mis on vaja, et kaitsta ennast.³⁸

Ohtlikus olukorras ei saa kunagi ette näha, milline on potentsiaalse ohvri käitumine. Mõni inimene on suuteline ennast kehtestema ja hakkab tegutsema, teine võib olla hirmust halvatud, kui oht on juba ees. On loogiline, et potentsiaalne ohver ei hakka ründajalt küsima, kas tal on relv või mitte. Professor Gary Kleck on oma raamatus kirjeldanud üht olukorda. Ühe variandi järgi, oli ründajal tõesti olemas relv ja potentsiaalne ohver nägi seda relva. Halvemas variandis ründajal tegelikult ei ole relva, kuid potentsiaalsel ohvril hakkas mängima fantaasia ning talle tundus, et ta nägi relva. Stressiolukorras võib relvana tunduda ükskõik milline käes või riietuse all olev ese, kuid tegelikult relva ei ole, vaid riietuse all on rahakott või mingi muu ese.³⁹ Nüüd on küsimus, kas tegutseda või mitte? Kas on tegemist rünnakuga või see on rumal nali? Olukorra arusaamatuse ja hirmutunde tõttu inimene võib kergesti ületada lubatud hädakaitse piiri. Ründaja võib ründe teostamisel kasutada relvamaketti, aga potentsiaalne ohver ei saa aru, millega on tegemist ja ta hakkab tegutsema lähtudes oma enesesäilimisinstinktist ning võib vastupanuks ekslikult kasutada relva, kuna oletab, et ründaja käes on tulirelv. Kui rünnatav võtab kätte tulirelva, siis võib-olla relvamaketiga inimene ise ütleb, et tegemist ei ole relvaga ja paneb relvamaketi ära. Juhul, kui ta suunab relvamaketi potentsiaalsele ohvrile, siis ohver kasutab tulirelva. Inimest ootab ees uurimine, kuna potentsiaalsel ründajal tegelikult ei olnud relva. Kui ründaja sureb, siis on tõestuseks ainult potentsiaalse ohvri sõnad. Juhul, kui ründaja jääb ellu, siis hakkab ta otsima argumente enda kaitseks ja ütluste andmisel ta võib eitada relvamaketi suunamist teisele isikule. Sel juhul ootab potentsiaalset ohvrit süüdistus mõrvakatses. Ohver peab relva kasutamist põhjendama tõestades, et tal oli alust karta elu pärast ning teistmoodi ei saanud ta ennast kaitsta.

Lõppjärelduseks on see, et relva all mõistetakse mitte ainult tulirelva, vaid ka gaasi-, pneumo-, külm- ja elektrišokirelva. Nii ametiisikul kui ka korrakaitsejal on ründe tõrjumiseks lubatud ja keelatud relvad. Samuti on seadusega paika pandud relva hoidmise ja relvakandmise tingimused. Relva hoidmise ja relvakandmise tingimused mõjutavad hädakaitse lõpptulemust. Küsimus on

³⁷ Weber, M., Coons, C. (2016). *The Ethics of Self-Defense*, Oxford University Press, Oxford, lk 25; Leverick, F. (2006). *Killing in Self-Defence*, Oxford University Press, Oxford, lk 5

³⁸ Uniacke, S. (1996). *Permissible Killing: The Self-Defence Justification of Homicide*, Cambridge, Cambridge University Press, lk 10

³⁹ Kleck, G. (2017). *Targeting Guns: Firearms and Their Control*, Routledge, New York, lk 7

selles, kas need tingimused tõstavad valmisolekut või mitte? Relva omamine tõstab valmisolekut appi tulla. Relvakandmiseks vajab inimene teadmisi ja oskusi. Relv ei aita, kui ei oska seda kasutada. Tulirelva imiteerivate esemetega on võimalik provotseerida teist inimest tapmisele ning antud juhul potentsiaalne ohver hakkab tegutsema nii, et kaitsta ennast või kolmandat isikut, kuna mõtleb, et eksisteerib reaalne oht elule ja tervisele. Kui isik suunab relvamaketi potentsiaalse ohvri suunas ning potentsiaalne ohver kasutab relva relvamaketiga isiku vastu, siis niisugune tegevus võib olla tunnistatud seaduslikuks. Samamoodi ei ole välistatud see, et ründaja eitab rünnet. Relvakandmise osas võib öelda, et probleemiks on, kui relv on tühjaks laetud või on relvakapis. Ründe ajal võib olla ei ole aega, et relvakapist relva võtta ja laadida.

1.3. Relva kasutamine hädakaitseisundis

Objektiivselt hinnata olukorda ja õiget otsust vastu võtta kriitilises olukorras on üsna raske, kuna tavaline inimene ei ole niisuguseks olukorraks valmis. Isegi ettevalmistusega inimene ei ole alati võimeline ennast kokku võtma ja õigesti tegutsema. Kriitilises olukorras teeb inimene sageli seda, mida ta on juba varem korduvalt teinud ja oskab hästi teha. Rünne toimub tavaliselt nii kiiresti, ei ole aega mõelda vaid on vaja kohe tegutseda oma või teise isiku elu päästmiseks.

Rahvusvahelise statistika andmete järgi kasutab politseiametnik oma tulirelva mõne sekundi vältel ning lühidistantsil. Aktuaalne näide on oktoobris 2017 Tallinna Vabaduse väljakul toimunud intsident, mille käigus nuga meesterahvas ründas politseiametnikke ja politseinik kasutas tulirelva. Antud juhul ei olnud võimalik kasutada mingit leebemat sunnivahendit, kuna oli liiga vähe aega, ning politseiametnikel ei olnud kaasas midagi, millega oleks võimalik seda olukorda teistmoodi lahendada. Politseiametniku väljaõpe sisaldab enesekaitsekursust, aga isegi see ettevalmistus mõnes erilises olukorras ei ole piisav, et turvaliselt ja kiiresti olukorda lahendada. Võttes arvesse oktoobri 2017 Tallinna sündmust, võib ütelda, et muud varianti peale tulistamise rindkere piirkonda ei olnud, kuna kui sihtida näiteks jalgu, siis arvestades ajalist piirangut otsuse vastuvõtmiseks, oli liiga suur oht, näiteks möödalask või rikošet, mille tagajärjel võib juhuslikult kannatada ka kolmas isik, kelle õigushüve sellega rikutakse. Arvestades, et video tegija oli tulejoonel, võis politseiniku katsel tulistada kahtluselust jalgadesse kannatada kolmas isik.

Võimalusel on tähtis rünnet vältida või abi kutsuda, kuid samal ajal RKKKo 3-1-1-17-04 järgi võimalus abi kutsuda või ründe vältimine ei välista õigust hädakaitse teostamisele. Selle asja üks näide: kassatsioonikaebuse rahuldamisel mõistis kohus V. Krutkovi õigeks, kuna puudus süüteo koosseis. Esialgu süüdistati V. Krutkovi KarS § 118 p 1 eluohtliku tervisekahjustuse tekitamises. Kaasuse asjaoludest lähtuvalt novembris 2002 viibis V. Krutkov oma kodus koos vennaga ning umbes kell 23.00 tulid kohale kolm joobesseisundis meesterahvast: T. Talbre, E. Block ja I. Männi, et rääkida V. Krutkoviga tema poolt toime pandud vargusest. Pärast koputamist ja kolistamist sisenes T. Talbre korterisse ning V. Krutkov lõi teda noaga kõhtu. E. Blocki võttis aialipi ja sisenes korterisse, ja V. Krutkov lõi teda noaga kõhtu ja kirvega pähe. T. Talbre, E. Block ja I. Männi tulid V. Krutkovi juurde selleks, et teostada tema suhtes omakohut ning V. Krutkov ei võinud teada, kas on oht tema elule või mitte. V. Krutkovi teguvused olid suunatud ründe ennetamisele. Samuti

RKKKo 3-1-1-17-04 järgi antud olukorras hädakaitsevahendiks võiks olla ka tulirelv.⁴⁰ Tulirelv on kõige efektiivsem hädakaitsevahend, aga ei tohiks ka unustada inimelu tähtsust. Inglismaa advokaat Sir Edward Coke on oma kõnedes mitu korda rõhutanud inimelu tähtsust, kuid samal ajal nentinud, et õigusvastaseks ei loeta olukorda, kui inimene kaitseb oma elu ja tervist selle inimese eest, kes tuleb eesmärgiga teda tappa.⁴¹ Potentsiaalne ohver ei pea enda kaitseks valima ebakindlat kaitsevahendit. „Surmav lask ründaja pihta on õigustatud ainult siis, kui lähtudes asjaoludest tulirelva muu kasutamine ei ole võimalik.“⁴² Kasutades hädakaitset tulirelva tohib ründaja elu ära võtta ainult siis, kui ei ole muud valikut.

Valides enesekaitse vahendit on tarvis arvestada enda füüsilisi oskusi ja ettevalmistust, kuid samal ajal mitte mingil juhul unustada, et ründaja ettevalmistus võib olla mitu korda parem. On vaja valida enesekaitseks see vahend, millega efektiivselt nii kaitsta ennast kui ka tõrjuda rünnakut. Klassikalises olukorras, kui üks tugevam isik ründab teist nõrgemat isikut ning nõrgem isik kasutab ründaja suhtes tulirelva, siis ei näe see välja nagu enesekaitse, vaid nagu mõrv. Professor Cynthia Lee mainib, et on loogiline, et relvastamata suure ja tugeva kehaehitusega inimese vägivaldse rünnaku vastu on väiksemal inimesel vähem võimalusi ennast kaitsta. Väiksemal inimesel on rohkem võimalusi kaitsta ennast, kui ta kasutaks tulirelva. Antud olukorras väiksem inimene kasutab surmavat jõudu eluohtliku rünnaku vastu proportsionaalselt, kuna suuremal inimesel on plaan kasutada surmavat jõudu.⁴³ Hädakaitse regulatsioonist lähtuvalt on ebaseaduslik ründajale tahtlik ja kavatselt liigne kahju tekitamine valides ohtlikkusele mittesobivat vahendit. Professor Yadavi arvamuse järgi tänapäeval puudub kuldne kesktee selle kohta, millest on vaja juhinduda enesekaitse teostamisel, kas hinnata ohtu lähtudes objektiivsusest või subjektiivsusest? Samal ajal enesekaitse stsenaariumid on erinevad ning seetõttu seadusega ei ole võimalik selgelt eristada lubatud jõu kasutamist.⁴⁴ Ei saa välistada seda, et potentsiaalsele ohvrile esitatakse kahtlus hädakaitse ületamises peale relva kasutamist suurema kehaehitusega relvastamata ründaja suhtes. See, et ründajal ei ole relva, ei tähenda, et ründaja ei ole ohtlik. Kui juhtub niisugune olukord, kus relvastamata parema ettevalmistusega ründaja hakkab kasutama füüsilist vägivalda rünnatava suhtes, siis ei ole välistatud, et iga järgmine löök võib rünnatavale viimaseks saada. Kui muud varianti ei ole, siis ohver peab enda elu kaitsmiseks kasutama relva. Kui ohver kasutab tulirelva,

⁴⁰ RKKKo 3-1-1-17-04

⁴¹ *Selected Writings of Sir Edward Coke*, Liberty Fund, Carmel, 2003, lk 137

⁴² Sootak, J., Pikamäe, P (2009), *Supra nota 10*, lk 159

⁴³ Lee, C. (2003). *Murder and the Reasonable Man: Passion and Fear in the Criminal Courtroom*. New York University Press, New York, lk 130

⁴⁴ Yadav, R.D. (1993). *Law of Crime and Self-Defence*, Mittal Publications, New Delhi, lk 7

siis tulirelva kasutamine peaks peatama rünnet. Kui ohver tulistab jalga, siis on üks variant, et rünne peatub ja ründaja astub tagasi. Kui seda ei juhtu ja rünne jätkub, siis on loogiline teha järgmine lask. Surmavat lasku tohib teha, kui kaalul on elu või surm.

On tähtis ka nentida, et relvastatud ründaja käitumine muutub kindlamaks ja agressiivsemaks. Arvatakse, et nõrgema kehaehitusega ründaja ei riski rünnata tugeva kehaehitusega inimest, kuid tulirelva omav nõrgema kehaehitusega ründaja võib kergesti rünnata tugeva kehaehitusega inimest, kuna rünne hakkab toimuma ründaja jaoks ohutul distantsil.⁴⁵ Ka ründaja mõtleb enda turvalisuse peale ning arvestab seda, et potentsiaalne ohver võib osutada vastupanu. Ründaja ettevalmistus võib olla niisugune, et ta on võimeline inimest tapma mõne sekundiga jätmata potentsiaalsele ohvrile võimalust valida leebemat kaitsevahendit ega kasutada seda. Igasuguse enesekaitse tegevuse valikul on tähtis lähtuda soovist kaitsta ennast või kolmandat isikut mitte tekitades tahtlikult rohkem vigastusi, kui on vaja ründe lõpetamiseks. Iga inimene ei ole võimeline tuvastama leebet vahendit ja tegevust kriitilises olukorras, järelikult ta ei ole võimeline tuvastama ka neid inimese kohti, milliste minimaalsel, aga samal ajal mõõdukal vigastamisel, on võimalik juba aset leidvat rünnet lõpetada.

Hädakaitse teostamisega tõrjutakse õigusvastast vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet ning samal ajal kahjustades potentsiaalse ründaja õigushüve. Ründe õigusvastasuse tähenduses ohu allikaks on inimene ja tema käitumine.⁴⁶ Olukorras, kui kellegi elu on ohus, tekib vajadus midagi teha, et seda elu päästa. Teiste sõnadega osutada ründajale vastupanu, tekitada füüsilist valu, kuid võib juhtuda isegi nii, et toimub ründaja elu äravõtmine. Igasugune enesekaitsega seotud tegevus toimub vastavalt kehtivatele õigusaktidele ning mitte rikkudes hädakaitse reegleid. Samal ajal ei ole vajadust kasutada ka leebemat vahendit, mis ei peataks rünnakut, vaid provotseeriks ründajat rohkemale agressioonile. Professori Boaz Sangero arvamuse järgi tähendab enesekaise seda, et ebaseadusliku rünnaku lõpetamise eesmärgil kasutatakse agressori vastu vajalikku ja mõistlikku jõudu, et ennetada rünnakuga seotud õigushüve kahjustamist.⁴⁷ Hoiatus ei ole alati võimalik ega otstarbekas, kuna hoiatusega antakse ründajale aega tegutsemiseks.⁴⁸ Vajadus enesekaitse teostamiseks on olukord, kui kedagi rünnatakse juba

⁴⁵ Kleck, G., Patterson, E.B. (1993). The Impact of Gun Control and Gun Ownership Levels on Violence Rates. - *Journal of Quantitative Criminology*, Vol. 9, No. 3. p. 250, Kättesaadav: http://mcadams.posc.mu.edu/blog/Kleck_Patterson.pdf

⁴⁶ Sootak, J., Pikamäe, P (2009), *Supra nota 10*, lk 155

⁴⁷ Sangero, B. (2006). *Self-Defence in Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford, lk 2

⁴⁸ Sootak, J., Pikamäe, P. (2009). *Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne*, Juura, Tallinn, 2009, lk 159

praegu või lähiajal. See rünnak algab ja rünnakut ei ole võimalik vältida. On alust arvata, et rünnakuga võivad kaasneda tõsised kehalised vigastused või surm. Ründajat tohib tappa ainult siis, kui see on hädavajalik ründe lõpetamiseks, et vältida rünnatava surma.⁴⁹

Mõnikord on rünnakut võimalik lõpetada aktiivset vastupanu osutamata. Võimaliku ründe ajal, kui potentsiaalsel ohvril on olemas tulirelv või muu ese, mis meenutab tulirelva, siis on piisav see üksnes kätte võtta. Relva olemasolu konfliktises olukorras võib aidata seda lahendada ilma ohvrita, sest ründaja, nähes potentsiaalse ohvri käes tulirelva, on sunnitud lõpetama ründe. Psüühiliselt tervel inimesel ei teki soovi kontrollida üle, kas tegemist on tulirelvaga või relva imiteeriva esemega. Kui rünne jätkub, siis relva imiteerivast esemest ei ole kasu. Sel juhul on loogilisem teha samm tagasi ja kutsuda abi. „Õigus kaitsta ennast on antud looduse seadusega, kuna inimene juhindub eelkõige soovist elada. Kui ründaja kasutab vägivalda, siis potentsiaalne ohver ei pea tagasi astuma, vaid võib tegutseda niimoodi, et kaitsta ennast, oma elukohta ja oma vara. Tegevus toimub hetkeni, kuni potentsiaalne ohver on ohutuses.“⁵⁰ Seaduste tundmine aitab hoiduda läbimõttlemata tegevuste eest hädakaitse teostamisel. Igasugune enesekaitsega seotud tegevus peab olema põhjendatud ja toimuma seaduse järgi. Nii tavainimesel, kui ka korrakaitsajal on tähtis teada, millal on seaduslik õigus jõudu kasutada, eriti siis, kui jõu kasutamisega võib olla tekitatud kahju.⁵¹

Lõppjärelduseks on autor arvamusel, et seadused ei ole nii ideaalsed. On tähtis hästi teada oma seaduslikke võimalusi hädakaitse teostamiseks. Enne hädakaitse teostamist ning relva kasutamist on vaja veenduda, kas on õige hetk hädakaitseks. Peale hädakaitse teostamist on tähtis põhjendada oma tegevusi. Potentsiaalne ründaja võib olla tugevam, kui ohver. Isegi siis, kui oli reaalne oht elule ja hädakaitse oli teostatud proportsionaalselt ohu tasemele, võib olla esitatud küsimus – kas antud juhul hädakaitse oli seaduslik või mitte? Ründajaks võib olla parema ettevalmistusega relvastamata isik. Näiteks see isik, kes on tugevam kui potentsiaalne ohver. Olukorras, kus parema ettevalmistusega relvastamata isik ründab, võib kasutada tulirelva ründe peatamiseks, aga ei ole välistatud süüdistus hädakaitse piiri ületamises. Samas on tähtis aru saada, kas saab ennast kaitsta ilma relvata või mitte? Kas saab nõrgem ohver kasutades füüsilist jõudu peatada rünnakut? Kui

⁴⁹ Ward, C. (2015). "Stand Your Ground" and Self Defense.- *American Journal of Criminal Law*, Vol. 42. p. 94

⁵⁰ Foster, M., Dodson, M. (1791). *A Report of Some Proceedings on the Commission for the Trial of the Rebels in the Year 1746, in the County of Surry: And of Other Crown Cases: To Which Are Added Discourses upon a Few Branches of the Crown Law*, E. and R. Brooke, London, lk 273-274

⁵¹ Reed, A., Bohlander, M., Wake, N., Smith, E. (2016). *General Defences in Criminal Law: Domestic and Comparative Perspectives*, Routledge, London, lk 133

nõrgem ohver ei saa peatada rünnakut ning elu on ohus, siis ohvril ei ole valikut ning ta peab kasutama relva. Kui antud olukorras ründaja vastu kasutatakse relva, siis eelkõige tuleb valida tulirelva leebemat kasutamist, näiteks tulistada jalgadesse. Surmav lask on lubatud ainult siis, kui elu on ohus. Kõige tähtsam, et ründe tõrjumise ajal ei kannataks kolmas isik ehk see, kes ei ole ründega seotud. Peale relva kasutamist ründaja ei hakka vaikima ning üritab üles leida argumente enda kaitseks. Tekib loogiline küsimus – kuidas käituda hädakaitstes? Vastuseks on see, kui rünnatav tahtlikult tekitab ründajale liigset kahju, mis ei vasta ründe ohtlikkusele. On väga raske põhjendada relva kasutamist relvastamata isiku vastu. Füüsiliselt nõrgem ohver võib põhjunduseks öelda: kui ründe ajal mitte kasutada relva, siis muul viisil ei ole võimalik rünnet tõrjuda ning on alust karta elu pärast.

2. VÕRDLUS USA-GA JA VENEMAAGA

2.1. USA ja Eesti

USA-s kasutatakse anglo-ameerika õigussüsteemi. Ameerika inimeste õigus omada ja kanda relva algab USA Põhiseadusest. 1791. aasta USA teise põhiseaduse paranduse teise artikliga on Ameerika inimestele antud õigus kanda relva. Samuti selle artikli sisuga keelatakse rikkuda inimeste õigust omada ja kanda relva.⁵² Aastate jooksul NRA(National Rifle Association) abil on ühiskonnas tekkinud veendumus, et USA Põhiseaduse teine parandus annab inimestele õiguse kanda relva ja kasutada relva isiku, kodu ja vara kaitseks, kuid samal ajal seda kasutada valitsuse vastu, kui demokraatiast saab türannia. Teise arvamuse järgi Põhiseaduse teine parandus annab õiguse relvastada sõjaüksusi, et demokraatiat kaitsta. See õigus antakse eelkõige osariigile, aga mitte isikule. Kolmanda arvamuse järgi on tegemist olukorraga, kus ei ole võimalik korrektselt mõista 18nda sajandi sõnu.⁵³ Enamikes osariikides on juba niisugune olukord, kus relva omamine ja kandmine on iga kodaniku individuaalne õigus ja seda õigust mitte mingil juhul ei tohi piirata.⁵⁴ Seetõttu on peaaegu võimatu Ameerikas rääkida mingisugusest relvakontrolli organiseerimise võimalusest. Eesti Vabariigis lubatakse tsiviiliskutel kanda relva Relvaseaduse alusel, aga mitte Põhiseaduse alusel. Alates relva sisseveost Eestisse ja lõpetades relvaloa andmisega, teostavad mitu riigiasutust järelevalvet relvade üle. Eesti õigusaktidega on minimaliseeritud võimalus, et relvad võivad sattuda valedesse kättesse.

On tähtis, et relvad ei sattuks halbade inimeste kätte. On tähtis, et oleks reguleeritud relvamüük, et tagada tulirelva soetamise seaduslikkus. Muudatustega peab olema kursis ka täidesaatev võim, et tagada seaduste täitmist.⁵⁵ Osariikide õigusaktidest sõltub see, kas relva kantakse varjatult või avalikult. Enamasti on Ameerikas lubatud relva kanda avalikult. Eesti Vabariigis on keelatud tsiviiliskutel kanda tulirelva avalikult, on lubatud ainult varjatult kanda relva. Liberaalne tulirelva järelevalve tõi kaasa uue probleemi, mis on kirjeldatud Websteri ja Vernicku raamatus. Kurjategijatel on palju lihtsam tulirelva kätte saada. Praktika on näidanud, et vähem relvi oli kurjategijate käes sellel ajal, kui relva soetamiseks oli vaja luba ning jõustruktuuridel oli rohkem

⁵² „A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.” (The Constitution of the United States Amendment II art 2)

⁵³ Gregg, L.C. (2006). *Gun Control in the United States, A Reference Handbook*, ABC-CLIO, Santa Barbara, lk 24

⁵⁴ Beck, G., Balfé, K., Beck, H. *Control: Exposing the Truth About Guns*. Simon and Schuster, New York, 2013, lk 13

⁵⁵ Wilson, H.L. (2007). *Guns, Gun Control, and Elections: The Politics and Policy of Firearms*, Rowman & Littlefield, Lanham, lk 81

võimalusi ja pädevusi järelevalve teostamiseks. Samal ajal oli raskendatud kuritegude menetlemine.⁵⁶ Eesti Vabariigis on lubatud relva soetada ainult relvaloa või relvasoetamisloa alusel. Et saada relvaluba või relvasoetamisluba, on vaja läbida tervisekontrolli, isiku taustakontroll, saada väljaõpe tulirelvast ja sooritada eksam.

Ameerika ühiskonnas on saanud väga suureks probleemiks tulirelva kasutamise seotud vägivald. Pidevalt kasvav vägivalda juhtumite arv sundis inimesi ostma tulirelva.⁵⁷ USA statistika järgi on tapmistel kolm põhilist põhjust: olukord, kui tüli kasvas üle vägivallaks; röövimise või narkotehingud; alkohol või narkootikumid.⁵⁸ Ameerika tulirelvast hukkunute statistika on tõesti hirmutav. Näiteks 1990-ndal oli Ameerikas tulirelvaga tapetud 10 567 inimest. Mitmes riigis sama aasta jooksul oli kokku ainult 291 surma tulirelvast.⁵⁹ On loomulik, et isik, kes tahab midagi ebaseaduslikku teha, ostab relva salamüüja, aga mitte litsenseeritud müüja käest. Selgituseks võib tuua seda, et salamüüjal ei ole tulirelva arvestust ning juhul, kui tulirelv on seotud kuriteoga, siis korrakaitsjal on raskem kurjategijat üles leida. On juhtumeid, kui kurjategijad on soetanud oma tulirelva litsenseeritud müüja käest. Samal ajal see ei tähenda, et litsenseeritud müüja ei ole ebaseadusliku relvamüügiga seotud.⁶⁰ On tähtis lisada, et isegi kõige rangema tulirelva kontrolliga ei saa välistada seda olukorda, kus kurjategijad leiavad alternatiivi tulirelvale.⁶¹

“Ameerikas tegutsetakse aktiivselt relvavastase poliitika vastu. Relvakandmise poliitika poolt tuuakse välja erinevaid argumente. Nendest on populaarsemad järgmised, et: enamikes osariikides on tsiviilisikule seadusega lubatud relva kanda; politsei ei saa alati jõuda sündmuskohale õigel ajal, aga kahju on juba tekitatud; enesekaise, oma pere ja oma vara kaitse on iga Ameerika kodaniku õigus ja kohustus; on väiksem tõenäosus langeda kuriteo ohvriks, kui kurjategija teab, et isikul on relv; relvakontroll mõjutas 41% relvaomanikest, aga samuti ei ole paljudel jahimeestel relva registreerimise ja litsentsi eest tasumise tõttu enam võimalusi jahipidamisega tegeleda; relvakontrolli seadusega hakkas osariikides kasvama tulirelva kasutamise seotud kuritegevus.”⁶²

⁵⁶ Webster, D.W., Vernick, J.S. (2013). *Reducing Gun Violence in America: Informing Policy with Evidence and Analysis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, lk 144

⁵⁷ DeConde, A. (2001). *Gun Violence in America: The Struggle for Control*. Northeastern University Press, Boston, lk 94-95

⁵⁸ Sommers, M.A. (2001). *The Right to Bear Arms: Individual Rights and Civic Responsibility*, The Rosen Publishing Group, Inc, New York, lk 75

⁵⁹ Crooker, C.E. (2003). *Gun Control and Gun Rights*. Greenwood, Westport, 2003, lk 4

⁶⁰ Webster, D.W., Vernick, J.S. (2013). *Reducing Gun Violence in America: Informing Policy with Evidence and Analysis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, lk 110

⁶¹ Greene, J.R. (2007). *The Encyclopedia of Police*. Taylor & Francis, Abingdon, lk 531

⁶² Sommers, M.A., Cross, N. (2012). *Understanding Your Right to Bear Arms*. The Rosen Publishing Group, Inc, New York, lk 13-15

Maailmas on populaarne arvamus, et USA-s on võimalik kasutada tulirelva ja muid enesekaitseks ettenähtud esemeid igasuguse agressiooni vastu, kuid tegelikult see ei ole nii. Ameerika hädakaitse on tihedalt seotud mõistetega "Stand Your Ground" and „Duty to Retreat“. See, mis hädakaitse doktriini valitakse, sõltub osariigi valitsusest. Igas osariigis on oma hädakaitse doktriin. „Duty to Retreat“ keelab potentsiaalsele ohvrile ründaja suhtes kasutada surmavat jõudu, kui ohvril oli võimalus ohutult teha samm tagasi ja vältida konflikti "Stand Your Ground" annab võimaluse potentsiaalsele ohvrile kasutada surmavat jõudu ning samal ajal mitte tehes sammu tagasi. Meie ajal on hädakaitse "Stand Your Ground" doktriin kasutusel paljudes USA osariikides.⁶³ Eesti õigusaktid ei takista ega keela enesekaitset, kui on võimalus astuda tagasi või abi kutsuda, aga Eestis ei tohi kasutada ründaja vastu liigset jõudu, vaid tuleb kasutada jõudu proportsionaalselt ründe ohule. "Stand Your Ground" doktriin ei ole ideaalne. Seda tõestab 2015. aasta Blevard County juhtum, kus John DeRossett tulistas erarietes politseinikke. Politseinikud tulid vahistama John DeRossett'i õetütart ning ta hakkas kutsuma appi. John DeRossett ütles kohtus, et üritas kaitsta oma õetütart ning ei teadnud, et tulistas politseinikke. Kohus mõistis John DeRossett õigeks, kuna ei olnud võimalik tõestada, et mees teadis, et tulistas politseinikke.⁶⁴ Teiste sõnadega võib öelda, et hädakaitse teostamisel võimalus mitte karta teha esimest sammu võib inimesest legaalse tapja teha.

Mis puudutab Ameerika korrakaitsejaid, siis nad tegutsevad siseeeskirjade alusel, kus on paika pandud konkreetseid tegevused mingis konkreetsetes olukorras. Selle süsteemi plussiks on see, et ohtliku olukorra lahendamiseks ei ole korrakaitsejate tegevused liiga piiratud ning korrakaitsejate teeb absoluutselt kõik, et tõrjuda oht ning samal ajal on see ohutum nii korrakaitsejale kui ka tsiviilisikule. Miinuseks on saanud juba see, et liigne lubatavus annab korrakaitsejale õiguse tegutseda liiga agressiivselt nii kurjategijate kui ka kodanike suhtes. Eesti Vabariigis on Korrakaitsejate tegevused rangelt reguleeritud seadustega.

Lõppjäreldeuseks on see, et kui võrrelda Eesti ja USA võimalusi hädakaitseks, siis võib öelda, et tavainimesel Eestis on tegevusvabadus, kuid USA "Stand Your Ground" doktriiniga lubatakse kohe aktiivselt teostada hädakaitset ning mitte karta esimest sammu teha. USA „Duty to Retreat“ doktriin ei anna võimalust seda teha ning keelab tavainimesel teha esimest sammu enda kaitsmiseks. Eesti hädakaitseks esimene samm ei ole keelatud. USA korrakaitsejal on palju suurem

⁶³ Ward, C. (2015). "Stand Your Ground" and Self Defense.- *American Journal of Criminal Law*, Vol. 42. Kättesaadav: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2841&context=facpubs>

⁶⁴ Droney, P (2020). *Appeals court in Florida rules "Stand Your Ground" law applies to shooter of sheriff's deputy*. Kättesaadav: <https://www.lawenforcementtoday.com/man-who-shot-sheriffs-deputy-cleared-by-appeals-court/?fbclid=IwAR1eDy0C9Lf8GB8SiF6OQ0K1r8UwBvC3-uIJ0pByaSB0aQTS4F8yl09hO38> , 29. aprill 2020.

tegevusvabadus võrreldes Eesti korrakaitsejaga. USA korrakaitsejaga suurem tegevusvabadus annab võimalust tegutseda julgelt ja efektiivselt. Kui vaadata, mida saaks USA õigusaktidest üle võtta, siis võiks üle võtta seda, mis lubaks hädakaitsees nii tavainimesel kui ka korrakaitsejal mitte karta esimest sammu teha ehk, kui on oht elule ja tervisele, siis peaks olema seaduslik võimalus teha esimene samm hädakaitse teostamisel. On tähtis meelel pidada "Stand Your Ground" doktriini negatiivset külge, kuna võib juhtuda niimoodi, et tegelikult ei toimu rünnak. Eesti õigusse ei saa üle võtta „Duty to Retreat“ doktriini, kuna KarS § 28 järgi on võimalus abi kutsuda ja teha samm tagasi ei välista õigust hädakaitsele, aga „Duty to Retreat“ doktriini järgi on kohustus teha samm tagasi.

2.2. Venemaa ja Eesti

Venemaal reguleerib relva käitlemist Federalnõi zakon „Ob oružii“.⁶⁵ Erasisikuna on Venemaal lubatud soetada tsiviiltulirelva isikul, kes on Venemaa kodanik ja on juba saanud 21-aastaseks. Kui alla 21-aastane isik soovib soetada tulirelva, siis peab temal olema läbitud Venemaal kohustuslik ajateenistus. Kui võrrelda Eesti Vabariigiga, siis Eesti Vabariigis on lubatud soetada gaasirelva, külmrelva, spordirelva, jahirelva ja signaalrelva alates 18. eluaastast ning mingit erandit ei ole. Samuti ei pea Eesti Vabariigis tulirelva ostmiseks olema läbitud ajateenistus, aga juhul, kui isik hoidub kõrvale kaitseväeteenistusest, siis see võib olla takistav asjaolu relva soetamiseks ja relvaloa andmiseks.

Gaasipihusti ja elektrišokirelva ostmiseks Venemaal relvaluba ei ole vaja, kuid isik peab olema vähemalt 18-aastane. Eesti Vabariigis on elektrišokirelv tsiviilkäibes keelatud. Nii Eestis kui ka Venemaal peab enne tulirelva soetamist olema läbitud väljaõpe. Venemaal tsiviiltulirelvaks ei tohi olla automaattulirelv. Eesti relvaseadus keelab samamoodi tsiviiliskul soetada automaattulirelva. On tähtis ka nentida, et Venemaal tsiviilisikute enesekaitseks saadud tulirelvade laskemoonaks võivad olla ainult traumaatiline laskemoon ja paukpadrunid ehk need, mis tekitavad vähem vigastusi.⁶⁶ Selle regulatsiooni positiivne külg on see, et teostades enesekaitset on peaaegu võimatu tekitada liigseid tervisekahjustusi. Negatiivne külg on see, et potentsiaalne ründaja võib juba teada, et potentsiaalsel ohvril ei ole võimalust piisaval määral ennast kaitsta. Paukpadrunite ja traumaatiliste padrunitega mõnikord ei ole võimalik rünnet kõrvaldada, kuna nende toime on tunduvalt piiratud ning heli järgi on kergesti võimalik eristada, mis laskemoonaga on tegemist ja aru saada, et sellest laskemoon ei tekita palju kahju. Mõnede traumaatiliste padrunite eest võib kaitsta isegi tavaline jope. Juhul, kui potentsiaalne ründaja on narkootiliste- või psühotroopsete ainete mõju all, siis ta üldse ei tunne valu, kui teda tulistad traumaatilise padruniga. Eestis ei ole tsiviilisikutele lubatud soetamiseks ainult eriohtlik laskemoon.

Relvastatud tsiviilisikul keelatakse kaasas kanda tulirelva siis, kui inimene on religioosel üritusel, demonstratsioonil, koosolekul, miitingul või spordiüritusel. Erandiks on need isikud, kellele relv on vajalik mingi ürituse või piduliku tseremoonia läbiviimiseks ning neil on selleks vastav luba. On keelatud kanda tulirelva olles joobesseisundis. Seadus keelab isikul tulirelva kabuurist välja võtta, kui ei ole seaduslikku alust tulirelva kasutamiseks. Eestis keelatakse kanda relva joobesseisundis, koosolekul, meeleavaldusel, piketil, pidustusel ja teistel avalikel üritustel,

⁶⁵ Federalnõi zakon „Ob oružii“

⁶⁶ *Ibid.*, artikkel 13

erandiks on see kandmine, mis on vajalik teenistus- või tööülesannete täitmiseks. Venemaa seaduste järgi Venemaa kodanikel on lubatud kasutada tulirelva siis, kui see on vajalik, et kaitsta enda elu ja tervist, enda vara ja muul äärmisel vajadusel. Enne tulirelva kasutamist on vaja teha hoiatus. Hoiatust ei ole vaja teha ainult siis, kui hoiatuse tegemine võtab liigselt aega ning viivituse tõttu võivad kaasneda rasked tagajärjed. Tulirelva kasutamine mitte mingil juhul ei tohiks tekitada kahju kolmandatele isikutele. Tsiviilisik ei tohi tulirelva kasutada naiste suhtes ning alaealiste suhtes, kui on juba teada alaealise vanus või väliste tunnuste järgi tõenäoline. Erandiks on grupipoolne rünne või relvastatud rünne. Sel juhul ülalpool mainitud isikute suhtes tohib kasutada tulirelva.⁶⁷ Eesti seadustes ei ole öeldud, kelle vastu ei tohi kasutada tulirelva, samuti ei ole räägitud ka hoiatusest.

Venemaa Föderatsiooni korrakaitstjate tööd reguleerib Federalnõi zakon RF „O policii“.⁶⁸ Selle alusel, kui korrakaitstjal tekib vajadus kasutada füüsilist jõudu, erivahendit või relva isikute suhtes, siis korrakaitstja on kohustatud isikuid eelnevalt hoiatama. Hoiatust võib mitte teha, kui hoiatuse tegemine asjaoludest tulenevalt ei ole võimalik, kui kolmanda isiku, korrakaitstja tervis ja elu on ohus või viivituse tõttu võib tekkida muu raske kahju. Kaitstes ennast või kolmandat isikut on korrakaitstja kohustatud valima niisuguse enesekaise viisi, mis vastaks ohu tasemele ning vajadusel valima erivahendite või relva vahel.⁶⁹ Korrakaitstjad Eestis teevad hoiatuse enne tulirelva kasutamist. Erandiks on see olukord, kui hoiatust ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik teha. Sel juhul hoiatust ei tehta. Eesti korrakaitstjad ei saa loobuda hoiatusest, kui relva kasutatakse rahvahulga vastu. Nii nagu tsiviilisik nii ka korrakaitstja ei tohi tulirelva kasutada naiste suhtes, alaealiste suhtes, kui on juba teada alaealise vanus või väliste tunnuste järgi tõenäoline, erandiks on grupipoolne rünne või relvastatud rünne, sel juhul ülevalpool mainitud isikute suhtes lubatakse kasutada tulirelva. On keelatud kasutada tulirelva rahvarohkes kohas, kui on oht, et võivad kannatada kolmandad isikud.⁷⁰

Lõppjäreldeuseks on see et Federalnõi zakon RF „O policii“ annab korrakaitstjatele tõesti laia valiku nii relva, kui ka erivahendite kasutamisel, et kaitsta ennast või kolmandat isikut, seaduses on arvestatud palju erinevaid aspekte politseitööst ja palju võimalikke ohte, millega võib korrakaitstja oma teenistusülesannete täitmisel kokku puutuda. Venemaa seadus kirjeldab detailselt, millal ja kelle vastu korrakaitstja võib kasutada tulirelva, aga millal ja kelle vastu tulirelva kasutamine on

⁶⁷ *Ibid.*, artikkel 24

⁶⁸ Federalnõi zakon RF „O policii“

⁶⁹ Federalnõi zakon RF „O policii“, *Supra nota 68*, artikkel 19

⁷⁰ Federalnõi zakon RF „O policii“, *Supra nota 68*, artikkel 23

keelatud. Tuleb märkida ka seda, et seadus on kirjutatud arusaadavas keeles, mis lubab sellega kergesti tutvuda ja aru saada. Kõik võimalikud olukorrad on kirja pandud Federalnõi zakon RF „O policii“ ainult ühes artiklis. Eesti Vabariigi korraldajate tulirelva kasutamise õigused on fikseeritud mitme paragrahviga ja üsna abstraktselt kirja pandud. Venemaal on tavainimesel raske soetada tulirelva, aga samal ajal ei ole probleemi soetada külmrelva või gaasirelva. Venemaa Föderatsiooni õigusaktides rõhutatakse seda, et tulirelva võib kodanik kasutada, kui see on vajalik, et kaitsta elu ja tervist. Eestis on vaja teada mitu seadust, et üles leida seda paragrahvi, mis lubab kaitsta ennast ja kasutada tulirelva. Kui vaadata, mida saaks Venemaa õigusaktidest üle võtta, siis kindlasti muuta õigusakte loetavaks ja arusaadavaks. Näiteks Venemaa Federalnõi zakon RF „O policii“ ükskõik millise paragrahvi sisu arusaamiseks ei ole vaja teada tervet seadust või juriidiliste terminite tähendust. Eesti KorS-i relva kasutamise paragrahvi arusaamine eeldab teiste paragrahvide sisu teadmist.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida, kas Eesti Vabariigi hädakaitse regulatsioon annab võimalusi hädakaitseisundis kasutada relva relvastamata ründaja vastu. Antud töö tähtsaks osaks on see, et hädakaitse teostamisel potentsiaalne ohver kasutab relva parema ettevalmistusega relvastamata ründaja vastu. Hädakaitse regulatsioonide võrdlemiseks oli valitud kolm riiki. Need on Eesti Vabariik, Ameerika Ühendriigid ja Venemaa Föderatsioon. Lõputöös uuriti, kas saab midagi USA ja Venemaa hädakaitse õigusaktidest Eesti õigusse üle võtta? Iga ülalpool mainitud riigi näitel selgitati välja nii tavainimese kui ka ametiisiku tulirelva kandmise ja kasutamise võimalused. Kõikides töös mainitud riikides on enda elu, mingi kolmanda isiku elu ja vara kaitse tegevuse teostamisel tähtis seaduslikkus.

Hädakaitset võib iseloomustada nagu vahetut, vajalikku ja proportsionaalset tegevust ebaseadusliku ründe tõrjumiseks. Kui need kriteeriumid ei ole täidetud, siis on juba tegemist hädakaitse piiri ületamisega, mis on ebaseaduslik. Enesekaitset lubatakse siis, kui ründega kaasneb oht endale, kolmandale isikule või varale. Enesekaitse teostamiseks ja ründe kõrvaldamiseks on vajalik tegevus, mis kahjustab teise isiku õigushüve. Enesekaitse tegevus peab kindlasti vastama ohu tasemele ega tekitama ründajale liigset kahju. Teostatud hädakaitse lõplike tulemuste hindamisel on tähtis objektiivse vaateleja hinnang, et näha vastavalt sündmuste asjaoludele, kas esines võimalik hüve kahjustamine. Kui enesekaitse tegevus ei ole proportsionaalne ründe ohule, siis on tegemist hädakaitse piiri ületamisega. Järelikult potentsiaalne ohver tekitab tahtlikult ründajale liigset kahju. Kuid samal ajal keegi ei ole kohustatud valima nii leebet vahendit, millega ei ole võimalik ennast kaitsta. Võimalusel on tähtis vältida konflikti, teha samm tagasi ja kutsuda abi, kuid võimalus abi kutsuda reeglina ei välista potentsiaalse ohvri õigust hädakaitsele.

Ründaja elu tohib ära võtta ainult siis, kui hädakaitse teostamiseks ei ole teist varianti. Ei ole alati võimalik teha samm tagasi või abi kutsuda. Ei ole teada, millal abi saabub ning kas üldse saabub. Ei ole alati võimalik ennast kaitsta ilma relvata, kuna mida suurem ja tugevam ründaja on, seda raskem on tema ründe eest ennast kaitsta. Ründajal võib olla käsivõitluse kogemus ning üks löök juba paneb rünnatava elu ohtu. Juhul, kui niisugune ründaja läheneb ja hakkab ründama, siis ilma relvata ei ole võimalik ennast kaitsta. Kui parema ettevalmistusega relvastamata ründaja ründab oma ohvrit, aga ohver kasutab hädakaitstes tulirelva, siis on vaja tulirelva kasutamise vajadust põhjendada. Esialgu tuleb tulirelva kasutada leebemal viisil, näiteks lasta jalgadesse. Kui hädakaitstes relvastamata ründaja vastu kasutatakse tulirelva, siis niisugune tulirelva kasutamine automaatselt näeb välja nagu ebaseaduslik. Igasugune tulirelva kasutamine peab olema

põhjendatud. Hädakaitse teostamisel ei pea olema eesmärgiks ründajat tappa, vaid eesmärgiks on enda või teise isiku elu kaitsta. Enesekaitse teostamisel teise elu äravõtmine on lubatud ainult siis, kui elu kaitsmiseks mingi muu tegevus lähtudes asjaoludest ei olnud võimalik.

Ametiisikud tegutsevad kaitseväge ja korrakaitseüksuste tegevusi reguleerivate õigusaktide alusel. Ametiisikute pädevuses on relva ja erivahendite kasutamine mitte ainult selleks, et kaitsta ennast või oma paarilist, vaid ka selleks, et kaitsta teise isiku elu ja pidada kinni kahtlusalune. Õigusaktides on paika pandud korrakaitsejatele lubatud ja vajadusel konkreetsetes olukorras ka kohustatud jõu kasutamine. Samamoodi nagu hädakaitse teostamisel, kasutavad korrakaitseajad jõudu proportsionaalselt ohu tasemele ja vajadusele, et mitte tekitada kahtlusalusele liigseid vigastusi. Ametiisik võib kasutada ainult neid relvi ja erivahendeid, mida teenistusele antakse. Kui juhtub nii, et ametiisik ei saa kasutada oma relvi või erivahendeid, siis ametiisik peab ennast panema tavainimese olukorda ning relvastatud kurjategija vastu tegutsema hädakaitse printsiibide järgi. Probleem on selles, et Korrakaitseseaduses puudub mõiste „hädakaitse“.

USA ja Venemaa hädakaitse õigusaktides on oma plussid ja miinused. Näiteks USA „Duty to Retreat“ doktriin kohustab tegema sammu tagasi ja kutsuma abi enne seda, kui alustada hädakaitsega. „Stand Your Ground“ doktriini järgi võib alustada hädakaitsega mitte astudes tagasi. USA õigusaktidest võiks üle võtta seda, mis lubaks hädakaitsetes nii tavainimesel kui ka korrakaitseajal mitte karta esimest sammu teha ehk kui eksisteerib oht tervisele ja elule, siis peaks olema seaduslik võimalus ründe ennetamiseks. Kuid on tähtis mäletada, et võib olla tegemist ründega. Kui teha esimene samm „Stand Your Ground“ doktriini järgi, siis on tähtis meeles pidada, et tegemist on ründega, et ei kannataks süütu inimene. „Duty to Retreat“ doktriini ei saa Eesti õigusse üle võtta, kuna see on vastuolus hetkel kehtiva KarS § 28-ga. Venemaa hädakaitse õigusaktid on kirjutatud arusaadavas keeles ning kui on vaja mingit punkti täpsustada, siis sellega ei ole probleeme. Eesti KorS-i tulirelva kasutamise regulatsioon viitab teistele paragrahvidele ning et ühe paragrahvi sisust aru saada, on vaja teha endale selgeks teised paragrahvid. Venemaa õigusaktides ühe paragrahvi sisu ei viita teisele paragrahvile või seadusele. Õigusaktide lihtsus ja arusaadavus teevad teadmisi seadustest kõigile kättesaadavaks.

SUMMARY

The aim of the thesis is to analyse whether the self-defence regulation of the Republic of Estonia provides options for the use of a weapon against an unarmed attacker in a state of emergency. An important part of this work is that a potential victim in the exercise of self-defence uses a weapon with better preparation for an unarmed attacker. Three countries had been selected to compare self-defence regulations. These are the Republic of Estonia, the United States of America and the Russian Federation. In the thesis, it was examined whether anything could be transposed from US and Russian self-defence legislation into Estonian law? For the example of each of the countries mentioned above, the possibilities for carrying and using a firearm of both a common person and an official were identified. In all countries mentioned in the work, lawfulness is important in the exercise of their life, the protection of the life and property of a third party.

Self-defence can be characterised as direct, necessary and proportionate action to combat illegal attacks. If these criteria are not met, there is already an self-defence border crossing, which is illegal. Self-defence shall be allowed if the attack involves a risk to itself, a third party or property. The exercise of self-defence and the removal of the attack require action which damages the legal good of the other person. Self-defence action must certainly correspond to a level of threat and not cause excessive damage to the attacker. When assessing the final results of the self-defence carried out, it is important to assess the objective observer's assessment in order to see, depending on the circumstances of the events, whether there was a potential damage to the good. If self-defence action is not proportionate to the threat of attack, it is about crossing the border of self-defence. Consequently, the potential victim intentionally caused excessive damage to the attacker. But at the same time, no one is obliged to choose such a lenient instrument that cannot defend itself. If possible, it is important to avoid conflict, to take a step back and to call for help, but the possibility of calling for help as a rule does not preclude the potential victim's right to self-defence.

The life of the attacker may be taken away only if there is no other way of performing the self-defence. It is not always possible to take a step back or call for help. There is no question of when the aid will come and whether it will come at all. It is not always possible to defend yourself without a weapon, since the bigger and stronger the attacker, the harder it is to defend itself from his attack. The assailant may have a hand-to-hand experience, and one punch already puts the life of the assailant in danger. In the event that such an attacker approaches and starts to attack, it is not possible to defend himself without a weapon. If an unarmed assailant with better preparation

attacks his victim, but the victim uses a firearm in self-defence, then there is a need to justify the use of the firearm. Initially, the firearm should be used in a gentler way, such as shooting in the legs. When a firearm is used in self-defence against an unarmed attacker, such use of a firearm automatically looks like illegal. Any use of a firearm must be justified. In the exercise of self-defence, the aim is not to kill the attacker, but to protect his or her life or that of another person. Deprivation of another's life in the exercise of self-defence is only allowed if another activity to protect life based on circumstances was not possible.

Officials shall act on the basis of legislation governing the activities of the army and the law enforcement units. It is the responsibility of officials to use a weapon and special means not only to protect themselves or their partner, but also to protect the life of another person and to detain a suspect. Legislation provides for the use of force authorised by law enforcement and, where appropriate, obligated in a specific situation. In the same way as in the case of self-defence, law enforcement officers shall use force proportionally to the level of threat and the need not to cause excessive injury to the suspect. The official may use only the weapons and special equipment provided to the service. If an official is unable to use his or her weapons or special equipment, the official must put himself or herself in the position of the ordinary person and act against the armed criminal in accordance with the principles of self-defence. The problem is that there is no concept of “self-defence” in the Law Enforcement Act.

The US and Russia's self-defence legislation has its pros and cons. For example, the US “Duty to Retreat” doctrine obliges to take a step back and call for help before starting with self-defence. According to the “Stand Your Ground” doctrine, self-defence can be initiated by not stepping back. The US legislation could take over what would allow ordinary people and law enforcement not to be afraid to take the first step in self-defence, i.e. if there is a risk to health and life, then there should be a legitimate way of preventing attacks. But it is important to remember that there may be an attack. When making the first step according to the “Stand Your Ground” doctrine, it is important to remember that this is an attack so as not to suffer an innocent person. The “Duty to Retreat” doctrine cannot be transposed into Estonian law as it contradicts the current KarS § 28. Russia's self-defence legislation is written in understandable language and, if any point needs to be clarified, there is no problem with it. The Estonian regulation on the use of a firearm refers to other paragraphs, and in order to understand the content of one section, it is necessary to clarify the other sections. The content of one section of Russian legislation does not refer to another paragraph or law. The simplicity and comprehensibility of the legislation makes knowledge of the laws available to everyone.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

- 1) Beck, G., Balfe, K., Beck, H. (2013). *Control: Exposing the Truth About Guns*. New York: Simon and Schuster.
- 2) Blackstone, W. (1775). *Commentaries on the Laws of England: In Four Books*. Oxford: Clarendon Press.
- 3) Crooker, C.E. (2003). *Gun Control and Gun Rights*. Westport: Greenwood.
- 4) DeConde, A. (2001). *Gun Violence in America: The Struggle for Control*. Boston: Northeastern University Press.
- 5) Foster, M., Dodson, M. (1791). *A Report of Some Proceedings on the Commission for the Trial of the Rebels in the Year 1746, in the County of Surry: And of Other Crown Cases: To Which Are Added Discourses upon a Few Branches of the Crown Law*. London: E. and R. Brooke.
- 6) Greene, J.R. (2007). *The Encyclopedia of Police*. 3rd ed. Abingdon: Taylor & Francis.
- 7) Gregg, L.C. (2006). *Gun Control in the United States: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- 8) Hessbruegge, J.A. (2017). *Human Rights and Personal Self-Defense in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- 9) Kaufman, W.R.P. (2009). *Justified Killing: The Paradox of Self-Defense*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- 10) Kleck, G. (2017). *Targeting Guns: Firearms and Their Control*. New York: Routledge.
- 11) K uhl, K. (2002). *Karistus igus:  ildosa*. Tallinn: Juura
- 12) Lee, C. (2003). *Murder and the Reasonable Man: Passion and Fear in the Criminal Courtroom*. 1st ed. New York: New York University Press.
- 13) Leverick, F. (2006). *Killing in Self-Defence*. Oxford: Oxford University Press.
- 14) Reed, A., Bohlander, M., Wake, N., Smith, E. (2016). *General Defences in Criminal Law: Domestic and Comparative Perspectives*. London: Routledge.
- 15) Sangero, B. (2006). *Self-Defence in Criminal Law*. Oxford: Hart Publishing.
- 16) Sommers, M.A. (2001). *The Right to Bear Arms: Individual Rights and Civic Responsibility*. 1st ed. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.
- 17) Sommers, M.A., Cross, N. (2012). *Understanding Your Right to Bear Arms*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.

- 18) Sootak, J. (2018). *Karistusõigus: üldosa*. 1. tr. Tallinn: Juura.
- 19) Sootak, J. (2007). *Sanktsiooniõigus*. 1. tr. Tallinn: Juura.
- 20) Sootak, J. (2003). *Õigusvastatus: Süü*. 5. tr. Tallinn: Juura.
- 21) Sootak, J., Pikamäe, P. (2009). *Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne*. 3. Tr. Tallinn: Juura.
- 22) *Selected Writings of Sir Edward Coke*. (2003). /Ed. S. Shepherd. Carmel: Liberty Fund.
- 23) Tomuschat, C., Lagrange, E., Oeter, S. (2010). *The Right to Life*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- 24) Uniacke, S. (1996). *Permissible Killing: The Self-Defence Justification of Homicide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 25) Vuks, G. (1999). *Traditsiooniline formaalne loogika*. 1. Tr. Tartu: Sihtasutus Iuridicum
- 26) Weber, M., Coons, C. (2016). *The Ethics of Self-Defense*. Oxford: Oxford University Press.
- 27) Webster, D.W., Vernick, J.S. (2013). *Reducing Gun Violence in America: Informing Policy with Evidence and Analysis*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- 28) Wilson, H.L. (2007). *Guns, Gun Control, and Elections: The Politics and Policy of Firearms*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- 29) Yadav, R.D. (1993). *Law of Crime and Self-Defence*. New Delhi: Mittal Publications.

Teadusartiklid

- 30) Kleck, G., Patterson, E.B. (1993). The Impact of Gun Control and Gun Ownership Levels on Violence Rates.- *Journal of Quantitative Criminology*, Vol. 9, No. 3.
- 31) Sootak, J., Soo, A. (2014). Hädakaitseõigus Riigikohtu kriminaalkolleegiumi viimase kümnendi praktikas. - *Juridica*. Nr 2. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 144-156
- 32) Sootak, J. (2014). Süüteod elu ja tervise vastu. - *Juridica*. Nr 8. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, lk 603-610
- 33) Ward, C. (2015). "Stand Your Ground" and Self Defense.- *American Journal of Criminal Law*, Vol. 42.

Kohtulahendid

- 34) RKKKo 3-1-1-124-01
35) RKKKo 3-1-1-17-04

Eesti õigusaktid

- 36) Relvaseadus. RT I, 13.03.2019, 142
37) Korrakaitseadus. RT I, 13.03.2019, 95
38) Karistusseadustik. RT I, 13.03.2019, 77

Teiste riikide õigusaktid

- 39) Federalnõi zakon „Ob oružii“ 13.11.1996. Kättesaadav: <https://www.zakonrf.info/zoboruzhii/>
40) Federalnõi zakon RF „O policii“ 07.02.2011. Kättesaadav: <https://www.zakonrf.info/zakon-o-policii/>
41) The Constitution of the United States 1787. Kättesaadav: <https://constitutionus.com/>

Muud allikad

- 42) Hutrov, A. (2010). Valutundlikud punktid ja nende kasutamine vastase mõjutamiseks. (Lõputöö). SKA Politsei - ja piirivalvekolledž. Muraste.
- 43) Teder, I. (2014). Märgekiri: politseiametnike hädakaitseõigus ja vahetu sunni rakendamine. Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_politseiametnike_hadakaitseoigus_ja_vahetu_sunni_rakendamine.pdf (10. Detsember 2018)
- 44) Droney, P (2020). *Appeals court in Florida rules “Stand Your Ground” law applies to shooter of sheriff’s deputy*. Kättesaadav: <https://www.lawenforcementtoday.com/man-who-shot-sheriffs-deputy-cleared-by-appeals-court/?fbclid=IwAR1eDy0C9Lf8GB8SiF6OQ0K1r8UwBvC3-ulJ0pByaSBoaQTS4F8yl09hO38> , 29. aprill 2020.